

lečnost (t. j. sociálně demokratický stát budoucnosti) nemá místa pro básníka“, že „v umění nesmí být tendence“, že „umění jest na světě jen pro umění“. Já tvrdil vždy *pravý opak* toho, co mně podsunuje poctivá Marie Majerová. Já tvrdil na příklad, že *dnešní česká společnost* (tedy společnost založená na *starých řádech právních*) nemá úcty k básníkovi; já tvrdil, že vážím si v umění tendence, ale ovšem za podmínky, že *vtěli* se v umělecký tvar; a já chci dáti a dávám i umění, což jeho jest, i životu, což jeho jest: mně všecko umění jest *pro člověka*, ale ovšem pro člověka vyššího a většího, schopného velikosti a sebezapření — a ne pro větší ještě z pohodlnění, pro větší ještě zdrzáctění dnešní člověčí prostřednosti a dnešního člověčího zákrslictví. Marie Majerová klevetí také cosi o literátech, kteří „tváří se mysteriosně a šilhají po katolicismu“. Kdybych nevěděl, že Marie Majerová jako obvykle rozřezuje jen cizí pramen a tentokrát málo čistý pramen Herbenův, pohovořil bych si s ní o šilhání a doufám tak úspěšně, že dala by si prozkoumat svůj zrak okulistou. Marie Majerová důvěřuje lidu, že dovede rozeznat vodu živou od vody mrtvé. Ani já nepochybují o lidu v tom směru, ale přejí tohoto kritického smyslu zatím — jeho poučovatelům o poesii a umění rázu pí Majerové. Zde naděje jest již opravdu mnohem pochybnější a mnohem méně oprávněná.

Jan Brauner: *Primo vere*

Čtenáři těchto listů znají dramatický fragment p. Braunerův, který vydává nyní mladistvý autor v ušlechtilé knižně dekorační stylisaci p. Brunnerově vlastním nákladem. Tato lyrická scéna nestačí jistě, abys mohl činiti závěry na dramatický talent p. autorův: nepodává mnohem víc než prolog dramatického dějství; avšak stačí, abys mohl pozdraviti v p. Braunerovi lyrického básníka ryzí inspirace a kultivovaného vkusu, opravdového básnického sensitiva; jeho nitro má své teplo a svou záři, jakou vylévá se ve vnější svět a přivlastňuje si jej v ušlechtilé melodické a melancholické vlastnictví. Dobré znamení: všechny vnější děje, jiskřící barvou, světlem a formou, všechny skutečnosti jevové jsou zde jen připomínkami a znameními duševní zkušenosti a záminkami dějů hudebně tvůrčích. V cudně stříbrnitě kresbě této osudné noci, zdá se ti, uvízlo místy něco až z máchovské baladičnosti kosmické. A málokdy čteš v nejmladší poesii partie dokonalosti tak živé a tepla tak ušlechtilého jako ta zde:

... Tam, kde paseka
jak kalný květ se šedá matně dnes,
tam včera v noci svítil bledý vřes,
jak večer vody. A kde řeky pás
jen mdlý se vine, včera hvězdný jas
jak světlo hořel v pozdním soumraku,
kdy voní rosa, nebe zázraku
se podobalo drahých kamenů
a matných perel, v hloubce pramenů
jež spaly modré.

Kritika sociálně demokratická

Pan F. V. Krejčí zakončil svůj referát o mé knize „Duše a dílo“ v Právu lidu polemickým výpadem na obranu Marie Majerové. Již prostý fakt, že jest možno dnes literární recenzi, jež přece má hodnotit věcné kvality díla, vyhrotili útokem ryze osobním, jest pokořující pro dnešní stav české kultury a svědčí příliš jasně, jak dnes tvorba, myšlenka, umění jsou v denním tisku přečasto jen míčem tendencí vnějškově politických. Pan Krejčí míní, že sociální demokracii nikdo nemůže bráti právo, aby se nezanášela poměrem mladé literatury české k jejím ideám. Práva toho jí opravdu nikdo neběře, ale odtud jest daleko ještě *k podezírání a urážení* literátů, kteří jdou za hlasem své vnitřní nutnosti svými cestami, jež leží mimo cesty sociální demokracie — a toho dopustila se včera Marie Majerová a dopouští se dnes p. Krejčí. Sociální demokracie není nic než jeden společenský útvar v moderním světě a životě, jeden prvek vedle prvků jiných a nejmodernější básníci, takový Walt Whitman nebo Verhaeren, inspirovali se mnohem více jejím odpůrcem, kapitalismem a koncentrací sil, již provedl v moderní civilisaci velkopřemyslové a velkoměstské, než socialismem. Chce-li dnes předpisovati sociální demokracie básníkům, aby se inspirovali jí, jejím programem, jejími ideami, chce-li jim zakazovati inspirace jí nesympatické, dopouští se stejně kocourkovštiny jako starovlastenci, kteří nechtěli v Čechách kdysi znát jiných sujetů než vlasteneckých. Poměr moderního básníka k soudobým ideám politickým a sociálním jest nekonečně jemnější a složitější a musí býti posuzován s mnohem větší duševní prozravostí a pružností, než kolik jich dovede vyvinouti dnešní stranická šablona. Dnes musí vidět i literární dítě, jak často revoluční *náměty*, *náměty* sociální revolty, sociálních bojů a nadějí proletářských, veršují a rýmuji umělci *zeela zastarali*, ve své umělecké metodě *zeela šablonovití* a konservativní, kteří včera zpívali o měsíčku nebo kozenkách — o tom, co jest právě ve vzduchu a v módě. Sociální demokracie má jistě právo sympatisovati s básňky, kteří zdají se býti blízcí jejím ideám — ale budí si vědoma, že *opravdovým ziskem* mohou býti jí jen ti autoři, jež přivedla k ní *poslední umělecká nutnost* jejich, ti, kteří šli k ní proto, že může jim dáti něco, co nedá jim celý ostatní svět a život, ti, kteří jsou, řekl bych, *předurčení* pro ni svou organizací básnickou. Přiloží-li toto kritérium na literáty sobě milé neb blízké, uvidí, jak jest jich málo, málo, zoufale málo a jak zoufale mnoho jest mezi nimi nahodilých maskovaných příživníků a pustých dobrodruhů!

Já zde za svou osobu protestuji co nejrozhodněji proti urážkám, jimiž mne zahrnul ve svém kritickém epilogu p. Krejčí. Neboť urážka a hrubá urážka — podezírání z prázdného pózérství a komediantství — jest, píše-li p. Krejčí, že chci jíti za *každou cenu* vlastními cestami „*jen když vedou jinam*, než ty, po nichž *jdou* ostatní miliony“. Nic není mne vzdálenějšího než tento prázdný justament, nic odpornějšího mně než toto laciné a prázdné odlišování se od masy. Čeho se tu dopouští na mně p. Krejčí, jest tak poctivé, jako bych já podezíral jej, že jde společně s masami proto, že to vynáší popularnost. A stejně poctivé jest, píše-li p. Krejčí, že mám „feudální etiku“, že nejsem nikterak „revolucionář ve světě idejí a forem“ a tím méně „ve věcech společenských“. „Feudální etika“ — co to jest? Chce tím říci snad p. Krejčí, že mám etiku založenou na zjeveném náboženství? To jest přímá nepravda a sto míst v mé knize vyvrací takovou domněnku. Má etika jest

ryze individualistická, t. j. jest to ethika osobnosti, která musí v sobě smířit volnost se zákonností. A „revolucionářství“ jest ze slov, jimž říkal Havlíček „kulatá“; pozor na něj! Jak často ten, kdo byl pokládán za opožděnce dneška, protože neskloňoval neustále sedmi pády slovo revoluce a nenosil červenou košili, vykukil se předchůdcem zítřka; jak často „poslední“ byli „prvními“!

Stanovisko, na němž stojím všude ve svých dílech, jest stanovisko volné, svézodpovědné, sebeurčující osobnosti, a to jest mně, nutno-li již slova toho užít, stanovisko ryze moderní v nejlepší smyslu slova. Každý čin posuzuji z něho, jeho organickou logikou. I otázku katolicismu jako všecky ostatní. Dejme tomu, že bych opravdu přichýlil se ke katolicismu: teprve, až bude můj život a mé dílo dokonáno, teprve až budu mrtev, až osobnost má bude dovršena, bylo by možno čin tento posouditi. Až z kontextu celého života, z organické logiky celé osobnosti jest možno posouditi, byl-li takový čin vnitřní nutností nebo pouhým prázdným flirtem a libovolnou marotou; jen pak jest možno zodpověděti si otázku, čeho jsem dovedl nebo čeho jsem nedovedl z něho dobýt a získat, jak jsem jim seslítil nebo seslábl, zpevnil se nebo podryl se. A stejně má se to s monismem p. Krejčího. Exaktní věda, jak ví pan Krejčí, kritizuje Ostwaldovu energetiku: nestačí jí jediné energie k výkladu dění kosmického a fyzického; filosof, opravdový filosof jako prof. Mareš, ukazuje s největší možnou průkazností, že není možno na monismu zakládati náboženství. A F. V. Krejčí? Přidrží se *přesto* monismu a bude *přesto* zakládati na něm náboženství, o němž bude se domnívati, že jest to moderní vědecké náboženství budoucnosti, a bude *přesto* propagovati je, jak bude moci. Jak souditi o tomto počínání p. Krejčího? Postavíš-li se na podezřívavé stanovisko hrubé mechanické šablony, které zaujali vůči mně Krejčí nebo Herben, můžeš říci jen: jde o *opičáctví*, v Německu mají „Monistenbund“, monism jest tam v jistých kruzích módou, F. V. Krejčí přenášá jej k nám. Ale mé stanovisko logiky organické jest jiné: čestné a loyální. Já pravím: jest patrně cosi *v osobnosti* Krejčího, co jej pudí a žene k monismu; jen v něm, zdá se mu, může jeho osobnost se dovršit, a proto jest nutno se soudem sečkat. Teprve po smrti Krejčího, až osobnost a dílo její se dokoná, bude možno posouditi, byly-li monism a monistické náboženství u něho vnitřní nutností, vnitřním obohacením a dovršením jeho bytosti, nebo pouhým flirtem, nápodobou, vnějškovou náhodností a zbytečností.

A poněvadž dávám p. Krejčímu v této otázce i jinde tuto čestnou loyálnost, žádám ji i od něho pro sebe, a odmítám co nejrozhodněji všecky jeho urážky a všecka jeho podezírání.

Šprýmy a kratochvíle Jana Herbena

Herben šprýmaří: činí to po každé, kdykoli jest v úzkých. Na mé „Nepatrné příspěvky“ neshledal slova věcné odpovědi; sami stoupenci Času zakřikli jeho urážky a pomluvy, a tak přestěhoval se do Besed Času a zde jednou týdně hájí svému čtenářstvu do očí písek: aby se *zdálo*, že něco hájí a za něco bojuje. Poslední jeho šprýma sluje: *Důkaz, že Neruda byl větší šosák a zpátečník než já, Jan Herben* (ipsissima verba, proložená na str. 159). *Cirkusové představení na pěti petitolových sloupcích Besed. S použitím posledních amerických vtipů a triků.*

Vtiskl jsem Herbenovi cejch Jakuba Malého č. II. a ten jej svědčí; Herben vrtí

sebou a hledí jej setřást: na štěstí jest vpálen dobře a spravedlivě do kůže. Jaký prý on je šosák! On prý jest heros literární! Vždyť on prý se rozešel pro Macharův „Confiteor“ se svým — bývalým katechetou, katolickým veršovcem P. Vladimírem Štastným. Ano, rozešel se se svým bývalým katechetou jako — doktor filosofie a redaktor Času (neboť obojím byl již Herben, když byl vydán „Confiteor“). V Čechách a na Moravě jsou dnes ne desítky, ale již sta lidí, kteří měli nebo mají jako středoškolsí studenti pro Machara nebo jiného moderního básníka konflikty ne se svými bývalými, nýbrž se svými *skutečnými* představenými a odnášeji je bolestně, a přece nikdo z nich nechce se tím jako literárním heroismem. Na to musil vystavit na podiv na náměstí všem mimojdoucím toto škrábnutí a nadouval je na hlubokou sečnou ránu, kterou obdržel v boji za literární pokrok. Žasněte lidičky! Bohatýr stojí před vámi! Se svým bývalým katechetou se rozešel pro Machara! Jaká škoda, dodávám za sebe. Mohli si ležet v objetí snad ještě desetiletí, neboť patřili opravdu k sobě, alespoň literární potenci.

Nebo: on, Herben, že jest literární starousedlík český, který sešival literární folklor? Leží! On, Herben, jest a byl vždycky moderní český světoobčan literární! On sice, jak sám se přiznal, nenaučil se žádnému cizímu jazyku, ale on — radil přece studentům z Anno Dreizehn, aby odebírali cizí časopisy. (Sám jich ovšem *nemohl číst!*) Co byl proti němu takový Neruda, který znal několik jazyků světových a čel v nich nejnovější a nejlepší díla básnická (překládal na příkl. z Victora Huga „Legendy věků“)? „Šosák a zpátečník“ patrně. Neboť jest mýlka, že čínskou zeď české literatury bořil Neruda a jeho „Májová“ generace nebo Lumír s Vrchlickým, Sládkem a jejich družinou. Ne: Herben to byl a jeho Čas. A na důkaz toho cituje Herben několik hubených referátek o cizích literaturách, které otiskl v Čase a jež mu — napsali jiní. U Molièra jest lékař, který si stírá pot s čela, neboť vrátil řeč dívce, která — nebyla němá. Herben podobá se mu jako vejce vejci. Jiní táhli, on za ně nyní heká; on za ně nyní stírá si pot se vznešeného čela myšlením věru neunaveného. To jest dělba práce opravdu americká; v tom předstihl i Yankee, po nichž pošilhává již léta v obdivné účtě (snad proto, že je zná stejně důkladně jako ony cizojazyčné časopisy, jež doporučoval studentské čtenářně).

Citoval jsem několik literárních výroků Nerudových z počátků let šedesátých a sedmdesátých, výroků, které *ryze, přísně a nesmlouvavě* projevují jeho stanovisko literárně revoluční, výroků, jak každý znatel Nerudův ví, typických pro první *heroickou* dobu jeho života literárního. Herben vyhledal si z pozdějších statí Nerudových několik citátů, v nichž Neruda dělá *ústupky* ze svého prvotného nesmluvného stanoviska ryze uměleckého, ústupky domněle nebo opravdově užítkovosti a příležitostnosti národní; Herben domnívá se, že takovým způsobem bude triumfovati a dokáže svou lichotivou thesi o Nerudově zpátečnictví a svém modernismu. Jest to myslitel ten Herben! Když stárnoucí Neruda před třiceti a více lety ustoupil v něčem tehdejší národnosti malosti nebo slabosti, plyne z toho, že Herben v poměrech zcela změněných, národnostně nekonečně lepších a vyspělejších, má právo na literární koženkářství!

Já neběru a nebral jsem jména Nerudova nadarmo, prostě proto ne, že není mně bohem. Já liším slabého a silného Nerudu, Nerudu stárnoucího a Nerudu mladého, heroického a zásadního; spravuji se Nerudou silným a heroickým, t. j. do-